

Wrocław, 14 .10.2024r.

Prof.zw. dr hab. Maciej Szostak

Katedra Kryminologii i Nauk o Bezpieczeństwie

Wydział Prawa , Administracji i Ekonomii

Uniwersytet Wrocławski

Recenzja dysertacji doktorskiej Pani mgr Agnieszki Olszewskiej- Dąbrowskiej pt.:
Efektywność systemu przeciwdziałania przemocy w rodzinie w Polsce-analiza teorii, prawa i praktyki.

I.

Ocena zagadnienia badawczego (tematu dysertacji) i jego epistemologicznego znaczenia w nauce prawa.

„Przemoc” – prawdopodobnie...? - ktokolwiek i cokolwiek na jej temat wygłosił, napisał a przede wszystkim doświadczył : „to wie...!, jak nie- wiele wie (...)” , parafrazując filozoficzną sentencję Sokratesa , który na wszelki wypadek nie napisał niczego zdając sobie sprawę - być może już wtedy - z wagi słowa pisanego i jego interpretowalności, a w dzisiejszych czasach wiemy, że kulturowości, odpowiedzialności, ideologiczności, etyczności i znaczenia prawnego, a także wielu innych kontekstów.

Przemoc jako kategoria teoriopoznawcza, paradoksalnie z jednej strony należy do najstarszych i najważniejszych przedmiotów badań kryminologicznych – z drugiej zaś, to kategoria jak mało która o otwartym katalogu definicyjnym, a sui generis desygnacyjnym z uwagi na coraz to nowe jej formy, postacie, przeobrażenia socjo- psychologicznie, odpowiadające szybkości zmian rozwoju technologicznego.

Skalę trudności współczesnych badań naukowych nad *przemocą* porównać można do mitycznego żeglowanie pomiędzy „Scyllą, a Hybrydą”. To zagadnienie bardzo złożone, wymagające selektywnego, erudycyjnego, multi-

dyscyplinarnego spojrzenia teoretycznego, gdyż na temat przemocy sensu largo napisano wiele ale jakże niewiele zastosowano z tego co napisano w praktyce!

Nadal nie wiele wiemy co pod jej pojęciem się ukrywa. Formy, rodzaje i wspomniana dynamika zmian zaskakuje badaczy: od tradycyjnych jej form (nadal nie-dookreślonych-paradoksalnie) w relacjach sprawca –ofiara w kontekście ochrony najwyższych wartości tj. życie i zdrowie, będących pod szczególną ochroną za pośrednictwem aksjologiczno-dogmatycznych norm karno-prawnego wartościowania, kształtowanych od ponad 200 lat w kulturze europejskiej, do najnowszych form cyber-przemocy, w kontekstach: makro-zjawisko –psycho-społecznym wspomaganych inteligentnymi technologiami IT, Big Data ,AI, algorytmizacją i innymi -jeszcze nie rozpoznanymi aspektami.

Autorka jednak postanowiła przyjrzeć się jednej (a w zasadzie to dwóm) formom przemocy (najgłębiej ukrytych, dlatego być może najtrudniej identyfikowalnej) w relacjach rodzinnych tzw. przemocy domowej ze szczególnym uwzględnieniem kobiet w roli ofiar tejże, a w zasadzie to problemowi oceny „stanu świadomości społecznej przemocy” w ww. kontekstach zakreślając wybór swojego zagadnienia dysertacji doktorskiej do:

Efektywności systemu przeciwdziałania przemocy w rodzinie w Polsce w kontekstach analizy teorii, prawa i praktyki.

Pytanie, które postawić musi recenzent opracowania naukowego, którego wyboru dokonała Kandydatka do uzyskania stopnia naukowego doktora na podstawie zaproponowanej problematyki, to pytanie o sens badawczy, potrzeby praktyki i epistemologiczne, teoriopoznawcze znaczenie wybranego zagadnienia dla dorobku dziedziny badań naukowych w którą dysertacja powinna się wpisywać.

Czy zatem *przemoc*, a szczególnie jej najbardziej skomplikowana, zawiła i delikatna forma jaką stanowi *przemoc domowa, przemoc w rodzinie* - to zagadnienie istotne poznawczo i relewantne dla teoretycznej refleksji prawnej, o doniosłym znaczeniu dla badań nauk społecznych w tym szczególnie penalnych –kryminologicznych? - No i w końcu czy posiada walory praktyczne w myśl zasady „że wiedza w zakresie nauk społecznych, której nie można implikować praktycznie nie ma znaczenia dla rozwoju społecznego.

Odpowiedź z uwagi na ww. w nie może być negatywna!

Moja ocena zatem tematu przedmiotowego zagadnienia badawczego (tematu dysertacji) i jego epistemologicznego znaczenia w naukach społecznych ze szczególnym uwzględnieniem nauki prawa i nauk penalnych w tym kryminologii jest - - jednoznacznie pozytywna.

II.

Ocena konstrukcji opracowania /formalna ocena dysertacji doktorskiej

Praca doktorska Pani mgr Pani Dąbrowskiej mgr Agnieszki Olszewskiej: składa się z 322 stron na które składają się: streszczenie, wykaz skrótów, wstęp, VII rozbudowanych rozdziałów, wnioski końcowe, obszerny spis bibliograficzny obejmujący: 85 pozycji monograficznych, 61 orzeczeń polskich sądów, 28 polskich aktów prawnych, 10 aktów prawa międzynarodowego, 30 aktów prawa międzynarodowego, 22 materiały źródłowe, 41 adresów internetowych, 4 aneksy oraz spis wykresów.

Z reguły, przy tak szeroko i ambitnie zakreślanych perspektywach badawczych, problemem który najczęściej występuje w pracach młodych naukowców stanowi „chaos metodyczny”. Jednakże w wypadku tej dysertacji sposób prezentacji wykładu charakteryzuje się przemyślaną, logiczną, przejrzystą metodologicznie i spójną konstrukcyjnie strukturą. Strona formalna; sposób sporządzenia przypisów, odnośników do materiałów źródłowych, spis literatury przedmiotu – zostały opracowane w sposób poprawny według obowiązujących standardów metodyki prac naukowych.

III.

Merytoryczna ocena zawartości dysertacji doktorskiej

Hipotezy badawcze określone zostały jasno i czytelnie już we wstępie rozprawy. Autorka postawiła sobie kilka celów badawczych.

Z jednej strony, jak pisze: „ Analiza rozległej literatury przedmiotu, stały monitoring doniesień medialnych oraz obserwacja praktyki życia społecznego pozwalają stwierdzić ,że przemoc domowa jest ciągle obecnym zjawiskiem i ciągle nierozwiązanym problemem społecznym. Z drugiej strony wszyscy którzy znają regulacje prawne dotyczące tej sfery są zgodni, że w polskim porządku prawnym istnieje solidna podstawa prawna do skutecznego eliminowania tego zjawiska(...) . Pojawia się zatem uzasadnione pytanie, dlaczego te dwie sfery, prawna i praktyczna nie idą ze sobą w parze? Jakie czynniki sprawiają, że stosunkowo dobre prawo nie przekłada się na równie dobrą praktykę?” (str.13)

„Z jednej strony należy poddać gruntownej, krytycznej analizie przepisy, które w szerokim zakresie mogą odnosić się do kwestii przemocy w rodzinie. Z drugiej, konieczne było, między innymi odtworzenie obrazu zjawiska przemocy w

rodzynie w świetle zadań i działań instytucji specjalizujących się w pomocy osobom doświadczającym przemocy (...).

I dalej (...):

- system wsparcia ofiar przemocy nie jest dostatecznie rozwinięty i efektywny;
- sprawcy przemocy nie są obejmowani wsparciem psychologicznym w stopniu wystarczającym;
- działania policyjne nie wystarczają;
- instytucje społeczeństwa obywatelskiego nie udzielają wystarczającego wsparcia;
- pracownicy służb i instytucji zajmujących się przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie często nie dysponują wystarczającą wiedzą na temat prawnych aspektów przeciwdziałania przemocy, nie stosując obowiązujących przepisów prawa nie ponosząc za nie odpowiedzialności (ss.13-14).

Wydaje się, że nie tylko deklaratywnie we wstępie pracy Autorka zdaje sobie sprawę z doniosłości dokonanego wyboru naukowego opracowania ale i skali trudności związanej z realizacją zamierzeń badawczych w pełni świadomie zakreślając pola badawcze. Selekcjonując ważne, dobre i użyteczne rozwiązania od mało istotnych i nieadekwatnych, bezużytecznych dywagacji. Co istotne Autorka nie traci w swoim wykładzie wiele czasu „na pastwienie się” nad interpretowalnością koncepcji kryminologicznych o małowartościowym zasięgu, raczej poszukuje odpowiedzi etiologicznych oraz racjonalnych rozwiązań istotnych dla zrozumienia sytuacji przemocowych w relacjach interpersonalnych w środowisku rodzinnym. Takiego też dokonała wyboru literatury. Odnoszę wrażenie, że Kandydatka posiada spore praktyczne doświadczenie zawodowe, co da się zauważyć w jej konstrukcjach opisowo-ocennych o dużym „ładunku prakseologicznym”.

Rozdział I-szy poświęcony został omówieniu *Charakterystyce zjawiska Przemocy w rodzinie* pod kątem omówienia przyczyn przemocy, rodzajów przemocy w rodzinie, cykli przemocy, skutków jej doświadczania, mitów oraz stereotypów jej dotyczących, omówienia profili sprawców oraz ofiar doświadczonych przemocą.

Rozdział ten stanowi sprawne, teoretyczne, ogólne wprowadzenie – przygotowanie Czytelnika w dalszych, bardziej zaawansowanych partiach wykładu. Najbardziej doceniam i najwyżej oceniam rozważania zawarte w podrozdziale 1.5. pt.: Mity i stereotypy przemocy, w którym dosyć bezkompromisowo Autorka rozliczyła się z tzw. stereotypicnością świadomości grupowej.

Warto wymienić niektóre z nich:

Np. 1/ „(...)przemoc to zjawisko marginalne; 2/przemoc w związkach to sprawa prywatna, 3/kobieta prowokuje swoim zachowaniem 4/ do przemocy dochodzi z jej winy 5/skoro ofiary nie odchodzą, to widocznie lubią być bite, 6/kobiety fałszywie oskarżają o przemoc, żeby uzyskać rozwód 7/ bita kobieta może odejść w każdej chwili, a jeśli tego nie robi widocznie akceptuje sytuację (...).

Rozdział II-gi dotyczy *Praw kobiet oraz przemocy w rodzinie w świetle uregulowań międzynarodowych*. W rozdziale tym poruszono następujące kwestie: omówiono prawa kobiet i dzieci w praktyce Narodów Zjednoczonych, ochronę praw kobiet w systemie Rady Europy, w Unii Europejskiej, a także ochronę ofiar przemocy w rodzinie w aspekcie prawnomiędzynarodowym. To bardzo ważny i wydaje się, że szczególnie bliski „sercu Autorki” rozdział, w którym nie tylko nakreśliła prawa kobiet ale przede wszystkim mechanizmy i podstawę prawnolegislacyjną ich ochrony w prawnym systemie nie tylko zjednoczonej Europy, ale sensu largo prawnym porządku europejskim. Autorka wykazała się znakomitą znajomością prawa międzynarodowego i europejskiego w zakresie ochrony praw człowieka –współczesnych standardów ochrony praw kobiet.

Rozdział III-ci, najobszerniejszy (40 stron) -to omówienie *polskich regulacji prawnych w kontekście praw kobiet i pracy przymusowej* w następujących aspektach: konstytucyjnej ochronie osób doświadczających przemocy, regulacjom karnoprawnym w szczególności w odniesieniu do przestępstwa znęcania się nad rodziną i innych przestępstw jej towarzyszących, regulacjom kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, omówieniu relacji pomiędzy małżonkami, obowiązkom rodziców wobec dzieci, ustawie o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, ustawie o ochronie i pomocy dla pokrzywdzonego i świadka, ustawie kodeks cywilny. Autorka wykazała dobrą orientację w zakresie znajomości meandrów polskiego systemu prawnego w przeciwdziałaniu przemocy w wielu aspektach. W tym kontekście nie tylko wykorzystwała najnowszą literaturę przedmiotu ale odniosła się do wielu orzeczeń sądowych w zakresie bardzo zróżnicowanej materii kryminologicznej, wzbogacając wykład obszerną bardzo ciekawie zaprezentowaną kazuistyką.

Rozdział IV-ty *-Rola mediacji w przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie*. To problematyka mediacyjna w sprawach cywilnych, rodzinnych, karnych oraz omówienie roli mediacji w przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie.

Syntetyzując ww. problematykę, Autorka rolę mediacji w przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie zdefiniowała w sposób następujący:

„ Celem mediacji nie jest ustalenie, kto ma rację w sporze, ale wypracowanie wspólnego rozwiązania satysfakcjonującego strony konfliktu, natomiast w sprawach karnych naprawienie wyrządzonych przestępstwem szkód materialnych i moralnych.”(za S. Czwartosz- przypis 371 , str.134).

„(...) Mediacja zapewnia harmonię społeczną i formowanie prawidłowych relacji międzyludzkich przez zapewnienie równorzędnych pozycji wszystkim stronom konfliktu i zaspokojenie ich potrzeby opowiedzenia o swojej krzywdzie i poczuciu niesprawiedliwości.

Zwiększa gwarancje trwałego zlikwidowania konfliktu, jaki zaistniał pomiędzy stronami, ponieważ prowadzi do wypracowania przez strony akceptowalnego rozwiązania problemu, które jest dostosowane do ich indywidualnych potrzeb i oczekiwań a tym samym zapewnia wyższą skuteczność realizowania zawartych porozumień” (ss.134-135).

- Nic dodać, nic ująć.

Rozdział V-ty, to omówienie tzw. *systemowych rozwiązań w przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie* w kontekstach: procedury „niebieskiej karty”, kompensaty do pokrzywdzonych przestępstw, omówienia zasad przyznawania odszkodowania za wyrządzoną szkodę, prawa do uzyskania zaświadczenia i obdukcji przez ofiary przemocy w rodzinie, omówienie sieci pomocy ofiarom przestępstw, omówienie tzw. Tygodnia pomocy ofiarom przestępstw oraz omówienie tzw. specjalistycznych ośrodków wsparcia dla ofiar w rodzinie. To rozdział wysoce specjalistycznie omówiony. Autorka wykazała znakomitą wręcz orientację w praktyce stosowania programów pomocowych dotyczących przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie w polskim systemie ochronno-administracyjnym na wszystkich poziomach jego złożoności i dokonała oceny skuteczności jego funkcjonowania.

Rozdział VI-ty, to empiryczne badania własne Doktorantki dotyczące sprawców, ofiar, rodzajów przemocy i systemu jej zapobiegania w Polsce.

Zarówno przedmiot badań, cel ich przeprowadzenie, metody, techniki, jak i narzędzia badawcze - zostały sprawnie metodologicznie zaprezentowane. Moja ocena przeprowadzonych badań jest jednoznacznie pozytywna, z kilkoma kwestiami, o które chciałbym zapytać Doktorantkę podczas publicznej obrony Jej dysertacji. Jednakże , chciałbym podkreślić, iż stanowią one z pewnością poprawną metodologiczno-empiryczną egzemplifikację omówionego problemu teoretycznego i korespondują z założeniami teoriopoznawczymi całej dysertacji, której celem było sprawdzenie- ocena skuteczności polskiego systemu przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

IV. Uwagi.

Moje uwagi w żadnej mierze nie deprecjonują recenzowanego opracowania tematycznego ale stanowią jedynie inspirację do dalszych badań, poszerzania wiedzy i jej popularyzacji na temat przemocy i mechanizmów nią rządzących.

Pracę tą czyta się bardzo dobrze, została napisana komunikatywnym językiem w sposób dostępny, jednak nie sposób nie zauważyć (w niektórych jej partiach) „chropowatości” składniowej, stylistycznej, syntaktycznej, interpunkcyjnej. Autorka nadużywa miejscami w swoim wykładzie również generalizacji i ogólnych konstatacji teoretycznych bez odniesień do konkretnych treści.

Jednakże, zamiast wyszukiwać błędy językowe czy interpunkcyjne od których żadne opracowanie naukowe nie jest wolne, może warto skupić się na uwagach, które mogłyby zasadniczo podnieść erudycyjną jakość tego tekstu jeszcze przed jego publikacją. Czego zabrakło zatem w tym opracowaniu?

Zabrakło - w moim przekonaniu - nawet marginalnych odniesień do wspomnianych form przemocy powiązanych ze światem „cyber”. Np.: cyber-szantażem, cyber-nękaniami ofiar, cyber-stalkingiem, czy rozwinięcia kontekstu tzw. przemocy ekonomicznej i innych. Zabrakło szerszego kontekstu edukacyjnego, szczególnie w aspektach psychologiczno-sądowym i kryminalistyczno-procesowo-karnym. Omówienia taktyki przestępstw sprawców, ofiar i świadków przemocy domowej, opiniowania psychiatryczno-psychologicznego, kryminalistycznych aspektów związanych z rozpoznawaniem problemowym przemocy, jej wykrywaniem, dowodzeniem – ale to kolejna „puszka pandory”(…).

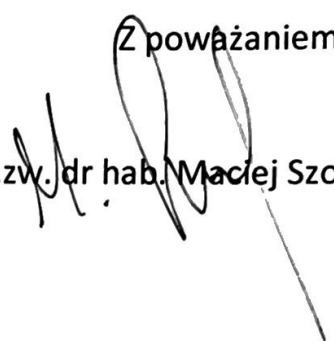
V. Wnioski

Reasumując, biorąc pod uwagę zakres problemowy (temat dysertacji), jak i sposób realizacji zamierzeń badawczych, formę w jakiej została zaprezentowana treść, przedłożoną mi do oceny dysertację doktorską Pani mgr Agnieszki Olszewskiej- Dąbrowskiej pt.: Efektywność systemu przeciwdziałania przemocy w rodzinie w Polsce-analiza teorii, prawa i praktyki.

- oceniam jednoznacznie pozytywnie, tym samym stwierdzam, że rozprawa doktorska spełnia stosowne kryteria stawiane pracom naukowym na poziomie doktoratu wynikające z ustawy –Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce z dnia 20

lipca 2018r. (tj.Dz.U. z 2023r. poz.742)- rekomendując jej treść do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Z poważaniem

Prof.zw.dr hab. Maciej Szostak